

DM.cult

► 20

Eerste Kuifje in kleur
Hergé was altijd tegen,
fans vinden het leuk

DM.sport

► 24-25

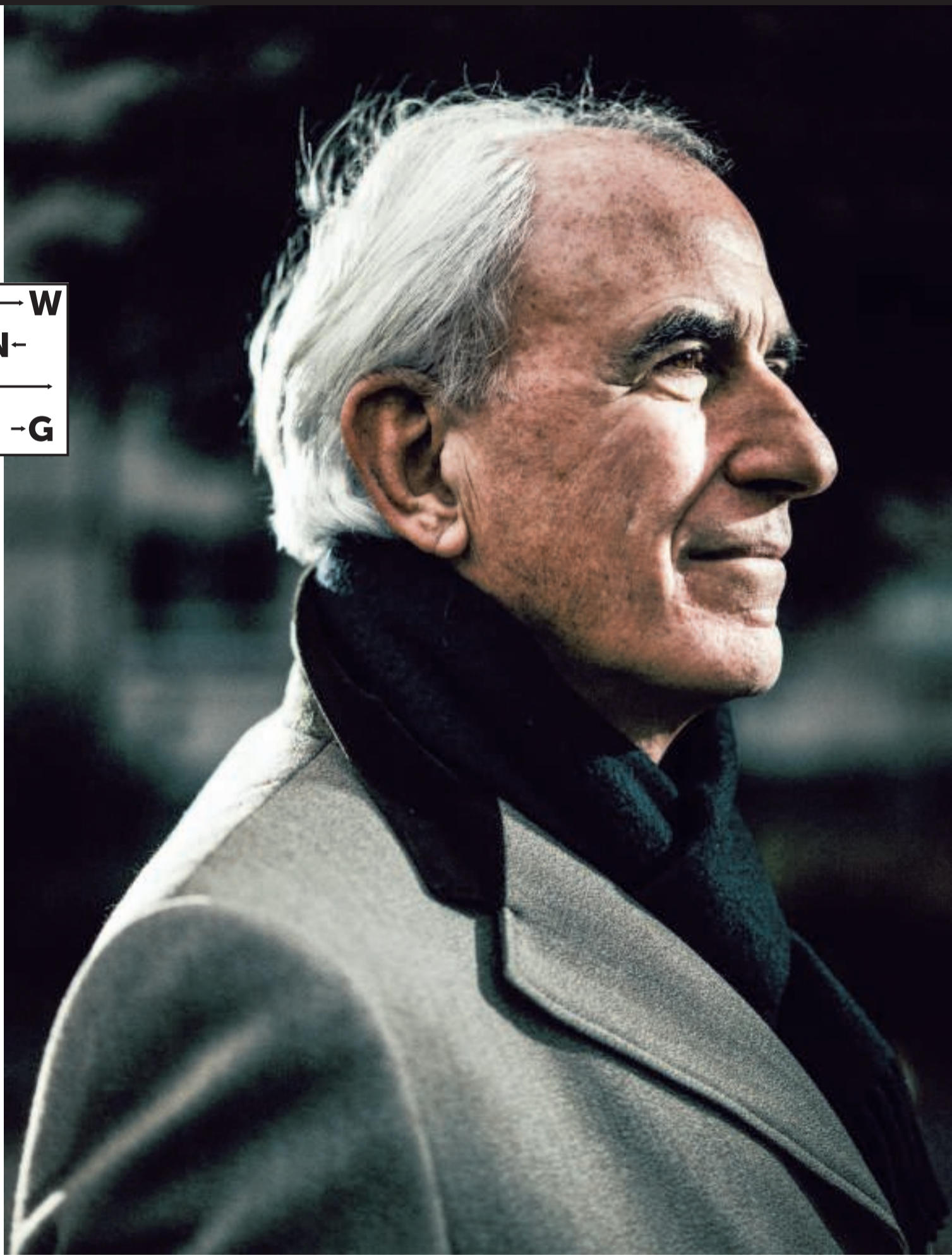
Naar de Africa Cup
Welke Belgische clubs
verliezen sterkhouders?

DM.focus

Interview. Jan Toye
verkocht Brouwerij
Palm en komt sinds
de dood van zijn zoon
tot nieuwe inzichten

D-E → W
E → N-
D ← I →
→ N- → G

De Morgen
gaat tien
dagen lang
op bezoek
bij mensen
die een heftig
2016 achter
de rug
hebben.
Welke
wending
krijgt hun
leven in het
nieuwe jaar?
Vandaag:
deel 9

© THOMAS SWEERTVAEGHER

In Nederlandse handen

In mei 2016 maakte brouwerij Palm bekend dat ze wordt overgenomen door het Nederlandse Bavaria. De brouwerij – die gevestigd is in Steenhuffel en onder meer Palm, Rodenbach en Brugse Tripel brouwt – was al sinds 1747 in handen van dezelfde familie. Het gebrek aan opvolging was een van de redenen om te verkopen. Eigenaar Jan Toye (68) zal nu naar eigen zeggen nog meer tijd hebben voor zijn Fonds Gavoorgeeluk, dat hij oprichtte na de dood van zijn zoon in 2004. (SMU)

‘De wereld moet

progressief worden’

Soms kan een wending heel lang duren. Voor Jan Toye is dat nu twaalf jaar. In 2016 moest hij dan wel familiebedrijf Palm verkopen aan een Nederlandse brouwer, maar de zelfdoding van zoon Christoph in 2004 zal altijd het grootste keerpunt blijven. 'Zijn dood heeft van mij een ander mens gemaakt.'

SOFIE MULDER

Uwilt het ook over Bavaria en Palm hebben? Laat ons daar toch niet te veel woorden aan vuilmaken. Er zijn veel belangrijker zaken om te bespreken voor de lezers van uw krant." Dat had Jan Toye aan de telefoon gezegd. Enkele weken later zitten we in de stijlvolle ontvangstruimte van zijn kasteel in Hansbeke, met uitzicht op het majestueuze domein dat de woonst omringt. De populieren heeft hij laten rooien, wijst hij. Ze zijn vervangen door eiken, en daar is hij blij mee. Er hangt lage mist over de tuin, en dit landschap is eigenlijk te mooi om waar te zijn. Maar het is waar. De familie Toye is een van de rijkste families van België en dan woon je niet in een afstompende verkaveling.

Over de recente overname van Brouwerij Palm door het Nederlandse Bavaria wil Jan Toye dus kort zijn. Het is een goede zaak, zegt hij. Ook voor de arbeiders en bedienden? "Zeker. Bavaria wil haar huidige omzet van 500 miljoen tegen 2020 verdubbelen tot 1 miljard. Daar zal Brouwerij Palm een grote rol in spelen, zowel met Palm als met ons assortiment speciaalbiere. De werkgelegenheid is dus gegarandeerd. Voor zover je die kunt garanderen, uiteraard."

Maar hoe komt het dat een brouwerij die al sinds 1747 in de handen van dezelfde familie is uiteindelijk toch verkocht wordt? "Ik heb het bedrijf groot kunnen maken door in te zetten op één bier. Op een gegeven moment besloeg Palm 5 procent van de Belgische en 2 procent van de Nederlandse markt. Dat was ongezien. Maar de consument evolueert. Hij ging minder drinken en koos bovendien voor zwaardere bieren. Die hadden we niet in onze portefeuille. Ineens liepen we een achterstand op tegenover andere brouwers die wel zulke speciaalbiere hadden. We moesten onszelf heruitvinden. Dat hebben we gedaan. Het moest ook, vond ik. Ondernemer zijn op een moment dat je product goed in de markt ligt, is niet moeilijk. Het is pas als je product in moeilijkheden verkeert, dat je moet bewijzen dat je een echte ondernemer bent."

Maar ondanks het herstel bleef er een andere heikele kwestie broeien bij Palm, namelijk de familiale opvolging die Jan Toye niet had. "Daarom zijn we dan toch beginnen uit te kijken naar een nieuw familiaal aandeelhouderschap, en zo kwamen we bij de Nederlandse familie Swinkels van Bavaria terecht."

Een bedrijf moeten verkopen dat al bijna drie eeuwen in dezelfde familie zit, raakt u dat niet?

(denkt even na) "U stelt een existentiële vraag. Ik had twee mogelijkheden: egocentrisch zijn of kijken naar wat goed is voor de onderneming. Elke mens moet uitgaan van zijn eigen vergankelijkheid. Maar je kunt niet verwachten dat je kind jouw plannen realiseert. Een ouder mag zijn kind niet beschouwen als zijn bezit. Je bent een coach, een mentor, maar niets meer."

"Ik had twee opvolgers. Toen ze nog klein waren, was ik al een businessplan voor hen aan het ontwikkelen. Maar dat is niet correct. Dat is verkeerd ouderschap. Het verlies van mijn zoon Christoph heeft me andere inzichten gegeven. En mijn andere zoon is piloot geworden."

In 2004 pleegde zijn zoon Christoph zelfmoord. Hij was een jonge twintiger. Het heeft het leven van Jan Toye voorgoed veranderd. "Christoph was heel intelligent. En hij las heel veel. Over hoe onze maatschappij in elkaar zit, waar de macht ligt, van waar we komen en waar

we naartoe gaan. Als je daar zo diep filosofisch mee bezig bent, en de existentie probeert te doorgronden, is dat heel boeiend, maar leidt het ook tot een gevoel van zinloosheid."

"Het laatste boek dat Christoph gelezen heeft, is *A l'écoute du vivant* van de Belgische bioloog Christian de Duve, die onderzoek deed naar de oorsprong en de evolutie van het leven. Enkele jaren voor De Duve stierf in 2013 heb ik hem zelf nog kunnen vragen wat nu de eindbestemming is van de mens volgens de darwinistische evolutietheorie. Hij antwoordde mij: 'Een moeilijke vraag, maar het antwoord is makkelijk: er is geen eindbestemming.' Leef daar maar mee, als je een jonge gast bent die een houvast zoekt, zoals Christoph."

"Hij was niet alleen erg verstandig, hij was ook hypergevoelig voor onrecht en onmacht. Hij had de genocide in Rwanda gezien in 1994, waarbij een miljoen mensen met een machete werden afgemaakt, maar de internationale gemeenschap niet reageerde omdat er geen elite in de grond zat. Daarnaast had Christoph ook een perfectionistisch en introvert karakter. Al die dingen samen vormen soms een dodelijke cocktail die kan leiden tot het verlies aan eigen zingeving, en tot een definitief afhaken."

"Nochtans hoeft de doelloosheid niet te betekenen dat je geen zin kunt geven aan je leven, of aan de maatschappij. Door goed voor elkaar te zorgen, bijvoorbeeld, en warmte te creëren. Daarom heb ik Fonds GavoortGeluk opgericht, een fonds dat jongeren veerkrachtig wil maken, en wil helpen om depressie en zelfmoord te voorkomen. We ondersteunen wetenschappelijk onderzoek en werken samen met scholen, steden, hulpverleners en beleidsmakers."

"Met GavoortGeluk ben ik uiteindelijk bezig met mijn eigen zingeving. Het helpt me om mijn leven weer inhoud te geven. Een mens moet met verlies kunnen omgaan, maar een kind verliezen... (zwijgt even) Om daar zelf niet aan ten onder te gaan, moet je drie dingen doen. Ten eerste moet je aanvaarden dat zelfmoord de beslissing is geweest van een soeverein iemand. Als je focust op het gegeven dat je iemand kwijt bent, lijkt het alsof je die persoon ook hebt gehad. Dat klopt niet. Je kunt een ander nooit bezitten. Bovendien ben je er zelf nog altijd. En iedereen heeft de individuele plicht om aan zijn eigen leven te bouwen, wat ook de omstandigheden zijn."

"Ten tweede moet je erg voorzichtig zijn met de schuldvraag. Jezelf afvragen of je je leven anders had moeten aanpakken, is zeer destructief. En ten slotte moet je toch proberen te begrijpen waarom iemand tot zo'n daad kan komen. Je daarin verdiepen zorgt ervoor dat je zelf verandert. Door Christoph zijn daad ben ik een andere persoon geworden. Door de boeken te lezen die hij las, heb ik rijkere inzichten gekregen. En ik heb nu het gevoel dat hij en ik samen op weg zijn. Dat hij toch niet helemaal weg is."

"Weet u wat wij mensen, waar ook ter wereld, gemeenschappelijk hebben? We zijn allemaal vatbaar voor ziekte en dood. Die grote kwetsbaarheid verbindt ons. En uit die verbondenheid kun je de kracht halen om het vergankelijke te relativeren."

U hebt dat zelf ook moeten leren, om kwetsbaar te kunnen zijn?

"Ik werd gedwongen om het te leren. Ineens sta je daar met de tranen in je ogen. In je bloetje. Je zoon is weg. Het volgende wat je tegenkomt, is stigma. In je eigen familie, zelfs. Behalve mijn

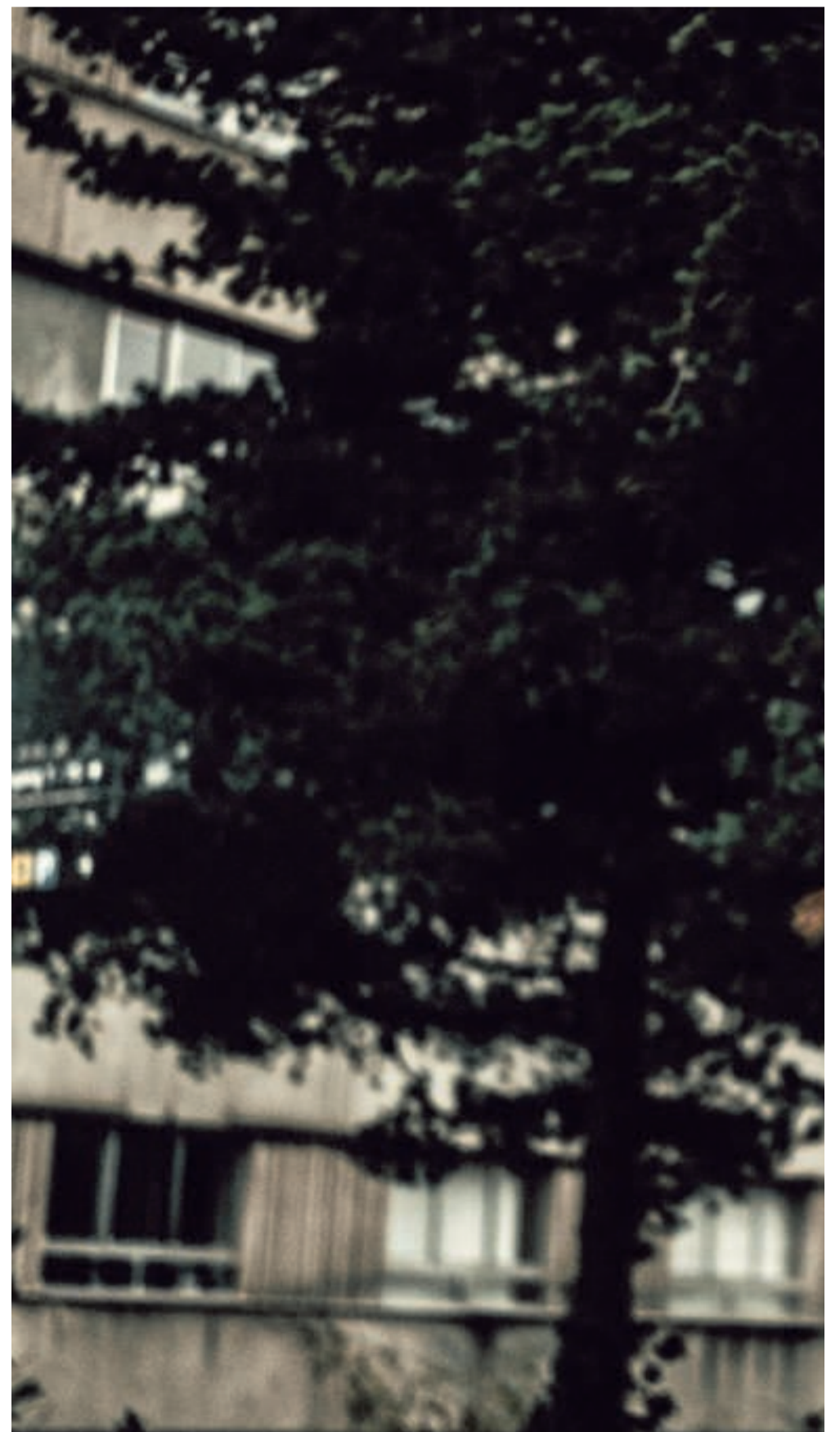
immense verdriet kreeg ik dus ook nog eens te maken met naasten die vonden dat zelfmoord een schandaal is dat toegedekt moet worden. Hoe rijker de mens, hoe armer hij soms van geest is. (valt even stil)

"Tijdens mijn leven voor de zelfmoord van Christoph was ik er vooral op gericht om mij waar te maken op materieel gebied, terwijl ik dat nu onbelangrijk vind. Geld is nodig als middel, om dingen te kunnen doen, maar niet om te hebben. De hebberigheid in de wereld neemt helaas niet af. Integendeel. Met als desastreus gevolg dat de democratie in verval is. Net als het kapitalistische systeem. We zijn slaven geworden van het consumptisme. En we worden steeds meer afhankelijk gemaakt van geld. We hebben werkelijk niets geleerd van de financiële crisis."

"Laat me uitleggen wat ik bedoel. De staatschuld van de Belgische overheid bedraagt meer dan 100 procent van het bruto nationaal product. Daarenboven is de Europese Centrale Bank nu alle staatsschulden aan het overnemen, en drukt de ECB elke maand 60 miljard euro bij. Dat betekent dat het geld artificieel goedkoop gehouden wordt, zodat we ons allemaal nog wat verder in de schulden kunnen steken."

"Wie staat er trouwens aan het hoofd van de ECB? Mario Draghi, die nog gewerkt heeft bij Goldman Sachs, de Amerikaanse investeringsbank die op grote schaal rommelkredieten verkocht, wat de grootste oorzaak was van de financiële crisis in 2008. En wie is de minister van Financiën van Donald Trump? Steven Mnuchin, voormalig topman van Goldman Sachs. Met andere woorden: de macht is in handen van enkelingen, die niet eens onder democratische controle vallen."

"De mensen voelen dat aan. Zij beseffen dat er achter de schermen van alles gekonkeloed wordt, dat de belangrijke beslissingen niet meer in het parlement worden genomen, maar door regulatoren die buiten het democratische sys-

'De hebberigheid in de wereld neemt helaas niet af. Integendeel. Met als desastreus gevolg dat de democratie in verval is'

teem staan. Het buikgevoel van de mensen klopt altijd. Ik heb dat in ons bedrijf ook ervaren. Er zit ongelooflijk veel wijsheid in de gewone mensen. Wijsheid die verloren gaat naarmate men meer macht heeft.

"In het oorspronkelijke kapitalistische systeem heeft iedereen de kans om rijker te worden, en is de vrije markt daarvoor het middel. Maar de markt is niet meer vrij. Het kapitalisme is zichzelf aan het kapotmaken. Herman Daems (*Belgisch econoom en hoogleraar, en sinds 2009 voorzitter van BNP Paribas Fortis, SMU*) had het er enkele weken geleden over tijdens een diner waar alle economische sterkhouders aanwezig waren. Hij zei: 'Kapitalisme zal zijn of niet zijn, naarmate het inclusief is.' Maar het tegendeel gebeurt. De kloof tussen arm en rijk is nooit zo groot geweest, en de middenklasse verliest stelselmatig de middelen om hogerop te klimmen."

Het buikgevoel van de mensen klopt altijd, zegt u. Dan hebt u er ook begrip voor dat veel mensen vinden dat de rijksten te weinig bijdragen?

"Ik lees de laatste tijd ook veel van Noam Chomsky (*Amerikaanse taalkundige en filosoof, SMU*). Op YouTube heb ik enkele keren naar zijn *Requiem for the American Dream* gekeken,

'Ja, ik ben het linkse gedachtegoed genegen. Heel erg zelfs. Hoe intellectueler en eerlijker je bent, hoe linkser je wordt, denk ik'

waarin hij uitlegt dat de ongelijkheid nog nooit zo groot geweest is, wat gevaarlijke gevolgen heeft voor de democratie. De lasten zijn verschoven van vermogen naar arbeid en consumptie, zegt hij. De regulatoren hebben ervoor gezorgd dat de grote bedrijven zo goed als onbelast zijn.

"Dus ja, ik heb begrip voor dat gevoel van de mensen. Maar het is wel belangrijk dat ondernemen wordt gestimuleerd. Ondernemers creëren welvaart, en dat kan ook met respect voor anderen gebeuren. Er zijn genoeg bedrijven die de charters van Etion onderschrijven, en dus duurzaam en ethisch ondernemen. Lingerie Vandevelde, bijvoorbeeld, of schoenen Torfs. Zelf investeer ik ook niet in obligaties, alleen in aandelen van ondernemingen. Ondernemen mag dus geen vies woord zijn. Het tegendeel moet zelfs waar zijn, want het zijn de ondernemingen die economische waarde creëren.

"Belastingen betalen, ja, als die naar de juiste dingen gaan. Weet u wat écht onrechtvaardig is? Dat de staat 51 procent van het bruto nationaal product spendeert aan overheidskosten. Een normale overheidskost voor een land met voldoende sociale voorzieningen is 45 procent. Om tot dat bedrag te komen, zou België dus elk

jaar 24 miljard moeten saneren, en geen 4 miljard, zoals de regering ons probeert wijs te maken.

"Ik begrijp niet dat daar zo weinig ophef over gemaakt wordt. Waarmee zijn we de toekomstige generaties eigenlijk allemaal aan het opzadelen? En dan hebben we het nog niet eens gehad over de pensioenen die de staat nooit zal kunnen betalen."

U vindt dat er te weinig verontwaardiging is?

"Er is amper verontwaardiging, en dat snap ik niet. Al die intellectuelen die aan de universiteit zitten, waar zijn ze? Ik ben van de generatie van mei '68, en wij deden tenminste aan maatschappijkritiek toen we studeerden. Samen met Paul Goossens ben ik nog op straat gekomen in Leuven. Ik was nu bepaald niet de meest linkse van de hoop, maar dat deed er niet toe, we vochten allemaal voor democratisering."

Bedoelt u nu dat mensen beter bezig zouden zijn met het grote systeem dan met kwaad te zijn op rijke mensen zoals u?

"Exact. Het volk moet opstaan. Ik zou veel willen bijdragen aan de groei van dat bewustzijn. Niet alleen in Vlaanderen, ook wereldwijd. Voor de overname van Palm ging minstens de helft van mijn tijd al naar Gavoorgeluk, en binnenkort ga ik nog meer tijd hebben. Het verzet zal van onderuit moeten komen. Top-down zullen we de wereld niet kunnen verbeteren.

"Ik had veel hoop in de Arabische Lente en Occupy Wall Street, maar die zijn opnieuw onderdrukt door de *powers that be*. Toch zal de mensheid er ooit in slagen om tot een hoger niveau van bewustzijn te komen, om een democratie op wereldniveau tot stand te brengen, om te zorgen voor mekaar, om de regulatoren af te zetten die grip hebben op onze schulden en onze economie.

"Weet u wat mij hoop geeft? Wat Mohamed El Bachiri heeft gedaan, de man die door de aanslagen in Brussel zijn vrouw verloor, met zijn oproep tot een jihad van de liefde. Ook hij laat zien dat er veel meer is wat ons verbindt dan wat ons verdeelt, omdat we allemaal even kwetsbaar zijn. De islam moet zich overigens ook nog bevrijden. In Iran en Turkije zijn er al heel veel jonge mensen bezig met zich te ontworstelen aan conservatieve waardepatronen, maar ze worden allemaal weer in het keurslijf geduwd. Conservatieve krachten zijn onderdrukkende krachten. De wereld moet progressief worden. We moeten komen tot het groene, linkse gedachtegoed waarin mens en maatschappij centraal staan."

U bent het linkse gedachtegoed genegen?

'Als je focust op het gegeven dat je iemand kwijt bent, lijkt het alsof je die persoon hebt gehad. Dat klopt niet. Je kunt een ander nooit bezitten'

"Kijk naar Yanis Varoufakis (*Griekse econoom en voormalig minister van Financiën in de Griekse regering-Tsipras, SMU*). Die weet heel goed dat de mensen het onderspit moeten delven voor de machthebbers en de politieke structuren. Hij is een intellectueel. En hij is eerlijk. Een eerlijke intellectueel heeft zijn eigen ego achter zich gelaten en weet dat rijkdom een middel is en geen doel. Als rijke mens kun je veel doen. Wat we willen realiseren met Gavoorgeluk kost geld. Maar er is geld. Ik moet niet aan de minister van Volksgezondheid vragen of hij ons centen geeft.

"Dus ja, ik ben het linkse gedachtegoed genegen. Heel erg zelfs. Hoe intellectueler en eerlijker je bent, hoe linkser je wordt, denk ik."

Was u tot deze inzichten gekomen als uw zoon Christoph twaalf jaar geleden die drastische beslissing niet had genomen?

"Wellicht niet. Ik denk nochtans dat het altijd diep in mij gezeten heeft. Maar ik ben altijd met business bezig geweest. En ik ben ook te ver meegegaan in de hebberigheid. Heel ver zelfs. Met onze spaarcenten zaten we mee in Fortis, en daar hebben we van dichtbij gezien hoe Icarus te pletter is gevlogen. Lange tijd groeide het geld ongelooflijk snel. Zo snel dat ik het op een gegeven moment zelfs onethisch en abnormaal vond. Het was ook abnormaal, want het is allemaal in elkaar gestort. In één jaar tijd heb ik gigantisch veel kapitaal verloren. (*De bankencrisis en de val van Fortis in 2008 leidde tot een verlies van 100 miljoen euro voor de holding Diepensteyn van de familie Toye, SMU*) Mocht ik dat geld kunnen besteden hebben aan Gavoorgeluk, dan zou ik heel Vlaanderen kunnen heropvoeden.

"Maar om terug te komen op uw vraag: als kind was ik heel introvert, net zoals Christoph. Ik kon me moeilijk uiten, en op school of in de scouts werd ik daar voortdurend mee geconfronteerd. Als ik een mop vertelde, lachte niemand, omdat ik niet vlot genoeg uit mijn woorden raakte. Op den duur durf je geen mop meer te vertellen. Het heeft te maken met sociale vaardigheden die ik onvoldoende beheerste. Ik heb daar psychisch zwaar onder geleden. Ik voelde me eenzaam, en ik snakke naar verbondenheid.

"Daarom is het zo belangrijk dat scholen emotionele en sociale vaardigheden aanleren. Daar focussen we dus op met ons fonds. Aan de universiteit van Leuven ondersteunen we bijvoorbeeld het project Mind Mates, waarin studenten leren praten over hun gevoelens en leren luisteren naar vrienden die mentale problemen hebben. We zitten in een verkrampte maatschappij die we moeten bevrijden. Dat is de missie van Gavoorgeluk. Want ons verbonden willen voelen is de diepste natuur van elke mens, of hij nu een christen, een moslim of een vluchteling is. Uiteindelijk wil elke mens een gezin uitbouwen en kansen geven aan zijn kinderen. *Alle Menschen werden Brüder*, klonk het in de Negende Symfonie van Beethoven. Later is het de hymne van Europa geworden, maar hoe ver staan we daar van af?"

"Bon, publiceert u dit maar in de krant, wie weet helpt het. (*lacht*) Wel benieuwd wat mijn vrienden gaan denken. Ze zullen zeggen: 'Wat is er met onze Jan gebeurd? Hij is verdorie links geworden.'"

Wie met vragen over zelfdoding zit, kan terecht bij de Zelfmoordlijn op 1813 of op zelfmoord1813.be

► Toye in de tuin van zijn kasteel in Hansbeke. 'Het buikgevoel van de mensen klopt altijd.'

© THOMAS SWEERT-VAEGHER